

Motion till riksdagen

1988/89:Jo6

av Karl Erik Olsson m.fl. (c)

med anledning av prop. 1988/89:10 om särskilda åtgärder med anledning av algblomning och säldöd

Sammanfattning

Det som hänt under den gångna sommaren är en ekologisk katastrof. De miljöfarliga utsläppen måste upphöra och kväveutsläppen kraftigt begränsas. Centerpartiet anser att regeringens insatser är otillräckliga och föreslår därför åtgärder för att förstärka arbetet mot havsföroreningarna.

Ett icke-spridningsavtal bör upprättas. Det skulle innebära att varje land tar ansvar för sitt eget avfall och sina egna miljöföroreningar.

En tredjedel av den totala kvävetillförseln till Östersjön och Västerhavet är luftburen. Det internationella arbetet mot luftföroreningar måste därför stärkas. Centerpartiet föreslår bl.a. skärpta reningskrav på både diesel- och bensindrivna bilar. Hastigheten skall sänkas med 10 km/tim för att minska kväveoxidutsläppen.

Klorutsläppen skall avvecklas inom sju år. En miljöavgift på klor skall införas med 20 kr. per kg organiskt bundet klor. Det statligt ägda Vallvik föreslås byggas om till en mönsteranläggning.

Kväveläckaget från jordbruket skall minska genom bl.a. odling av energigrödor. Reningsverk skall förbättra kvävereningen genom att utnyttja naturens egen reningsteknik i växterna.

Centerpartiet föreslår att katastrofhjälp skall utgå till drabbade fiskare och fisk- och musselodlare, i likhet med den compensation som utgick till dem som drabbats av Tjernobykatasstrofen.

Bakgrund

Fem månader har gått sedan sjuk fisk i Gullmarsfjorden visade det första tecknet på att en giftig algblomning hotade Västerhavet. Massdöd av blåmusslor, sjöstjärnor och fisk blev resultatet av denna algblomning. Andra arter skadades eller flydde från de naturliga lokalerna. Ejderbestånden minskade kraftigt, på grund av främst musseldöden.

Fisket har drabbats hårt. Trålningar visar att många bottenar är döda och att fisk har försvunnit från stora delar av Kattegatt. Torskyngel saknas i hög grad, och makrillfisket var väsentligt sämre i maj-juni än tidigare år. Situationen för de yrkesverksamma fiskarna och fisk- och musselodlarna är bekymmersam. På sensommaren kom den s.k. mördaralgen, som härjade på

västkusten bl.a. 1981, tillbaka till Västerhavet. Det är inte ovanligt med algbloomingar under vår och höst, men både antalet och dess omfattningar har ökat dramatiskt under 1980-talet.

Säldöden blev nästa katastrof som drabbade Västerhavet. Ca 400 sälar har hittills påträffats döda i Skagerrak och Kattegatt. Säldöden har orsakats av ett virus som framkallar akut lunginflammation och spontana aborter. För närvarande är alla knubbsälspopulationer angripna. De finns nu från norska kusten, längs de västtyska och holländska Nordsjökusterna, i södra Östersjön och inom Storbritanniens sälskolonier. Flera forskare hävdar att de stora mängder föroreningar som släpps ut i Nordsjön och Östersjön har skadat sälarnas immunförsvar och gjort dem mottagliga för det dödliga viruset.

Under den gångna sommaren har flera badstränder på västkusten stängts på grund av föroreningar. En bidragande orsak till detta tros vara bristande kapacitet på reningsverken.

Östersjön och Nordsjön är två viktiga ekosystem av stor ekonomisk och ekologisk betydelse. Det som har hänt under den gångna sommaren är en ekologisk katastrof. Även om sambanden mellan miljöförstöringen och skadorna inte är fullkomligt klarlagda, är de många störningarna varningar för bestående ekologiska skador. De miljöfarliga utsläppen måste upphöra och kväveutsläppen kraftigt begränsas. Havet är en resurs och dess många möjligheter skall tas till vara – inte förödas som i dag sker.

Den svenska regeringens insatser har varit otillräckliga. Det visade bl.a. vårens behandling av propositionen Miljöpolitik för 1990-talet. Under valrörelsens tryck sammankallade statsministern hastigt en internationell konferens om havsmiljön. Nu väljer regeringen att lägga en proposition om anslag till internationellt arbete, forskning och övervakning. Förslagen är inte mer omfattande än att de hör hemma i tilläggsbudget 1.

Centerns ledamöter i jordbruksutskottet har med anledning av det som hänt under den gångna sommaren i havsmiljön föreslagit att en offentlig utfrågning anordnas. Vi föreslår att följande åtgärder vidtas för att stärka arbetet mot havsföroreningar.

Internationella åtgärder

Icke-spridningsavtal för miljön

Föreningarna av havsmiljön kräver ett omfattande internationellt samarbete. Sverige måste återta sin pådrivande position inom det internationella miljösamarbetet. Inom kärnvapenområdet finns ett icke-spridningsavtal. Samma synsätt måste prägla det internationella miljöarbetet. Vi anser att ett icke-spridningsavtal bör utarbetas. Länder som skriver på ett sådant avtal skall förbinda sig att inte sprida angivna föroreningar till något annat land, till atmosfären eller till havet. Ett sådant avtal skulle innebära att varje land tar ansvar för sitt eget avfall och sina egna utsläpp. Det skulle tvinga allt fler länder att ta ett gemensamt ansvar för vår jords överlevnad.

För att effektivisera det internationella samarbetet till skydd av Nordsjön, beslöt riksdagen på bl.a. centerinitiativ att en särskild Nordsjökommission bör bildas. Från svensk sida bör man ta upp denna fråga till övervägande vid förhandlingar med de övriga konventionsstaterna i Nordsjösamarbetet. I dokumenten från sommarens konferens om havsmiljön finns inget som tyder på att regeringen följt upp riksdagens beslut. Vi anser att riksdagen bör understryka vikten av att en Nordsjökommission kommer till stånd.

Luftföreningarna

Det luftburna kvävenedfallet svarar för omkring en tredjedel av den totala kvävetillförseln till Östersjön och Västerhavet. Det är därför viktigt att åtgärda de luftburna föreningarna om man skall kunna förbättra havsmiljön. Det internationella arbetet måste stärkas, bl.a. genom bildande av en internationell luftvårdsfond, som riksdagen tidigare beslutat om på centerinitiativ. Målsättningen måste vara att begränsa nedfallet med 80–90 % för svaveldioxid och 75 % för kväveoxider och ozonbildande ämnen.

Skärpta regler för miljöfarliga föreningar

Den Nordsjökonferens som hölls i London för snart ett år sedan innebär vissa framsteg när det gäller att sätta upp konkreta målsättningar för miljöarbetet. Överenskommelserna innebär bl.a. stoppdatum för havsförbränning 1995 och för vissa naturfrämmande ämnen. Flera av överenskommelserna innehåller emellertid så vaga formuleringar att det är osäkert vad de leder till, t.ex. "bästa tillgängliga teknik skall tillämpas" och konkreta mål skall sättas upp. Det är också förvånansvärt att en hel del extremt miljöfarliga ämnen är klassade som inte så farliga. Det gäller t.ex. klorerade kolväten från kemisk industri, dioxiner och organiska klorföreningar. Sverige måste mot denna bakgrund få till stånd skärpningar av klassificeringen, klart angivna avvecklingsplaner för miljöfarliga ämnen och en tidigareläggning av förbudet mot havsförbränning.

Skärpta regler mot oljeutsläpp

De största oljeutsläppen i Östersjön och Västerhavet har ägt rum i samband med grundstötningar och andra fartygsolyckor. Fortfarande händer det också att fartyg rengör oljetankarna ute till havs och därvid mer eller mindre avsiktligt släpper ut olja, trots att detta sedan länge är olagligt. Det emulgeringsmedel som används för att bryta ned oljan bidrar på sitt sätt till miljöförstöringen.

Ett miljöhot som på senare år tillkommit i våra omgivningar och som kan växa i framtiden är risken för okontrollerade utsläpp samt utsläpp av borrhänt och smörjoljor i samband med prospekteringsborrning och oljeutvinning. Även normal fartygstrafik ger upphov till oljeutsläpp via kylvatten och läckage. Mycket tyder på att dessa utsläpp är mycket större än utsläppen i

samband med olyckor och tankrengöring. Riksdagen har redan tillkännagivit behovet av effektivisering av tillsynen av miljöfarliga transporter. Det gäller även den internationella trafiken. Regeringen bör i detta sammanhang och vid internationella överläggningar skärpa insatserna mot oljeutsläpp.

Mot. 1988/89

Jo6

Förbud mot radioaktiva utsläpp

Den engelska upparbetningsanläggningen för radioaktivt avfall har släppt ut mer än 250 kg plutonium i Irländska sjön. I området runt anläggningen är blodcancer tio gånger vanligare än på andra platser i England. I anläggningen finns svenskt kärnavfall som väntar på upparbetning. Radioaktiva föroreningar har konstaterats vid den svenska västkusten, som med stor sannolikhet härrör från Sellafield. En ny anläggning för upparbetning av radioaktivt avfall planeras i Dounreay i Skottland. Vid Nordsjökonferensen rekommenderades länderna att tillämpa bästa tillgängliga teknik för att minimera all förgiftning från radioaktiva utsläpp från alla typer av kärnkraftsindustrier, inkl. upparbetning. Den svenska regeringen måste ta initiativ till förbud mot radioaktiva utsläpp. Sverige måste verka för att upparbetningsanläggningen i Sellafield stängs och att den planerade i Dounreay aldrig kommer till stånd.

Program för att begränsa tungmetallhalterna

Tungmetallförgiftningen av Östersjön är alarmerande. Halterna av kadmi-um och kvicksilver är tio gånger högre än normalt. Även andra metaller finns i mycket förhöjda halter. Sedan 1960-talet har metallutsläppen från svenska källor reducerats kraftigt. Tillståndet kan endast förbättras genom internationell samverkan om metalltillförseln till Östersjön i stort. Naturvårdsverket bör därför utarbeta ett handlingsprogram för att begränsa metallhalterna till en nivå som motsvarar de naturliga variationerna.

Nationella åtgärder

Avveckling av klorutsläppen

Massaindustrins blekerier är den i dag dominerande källan till utsläpp av klorerade organiska ämnen i Sverige; även dioxin finns i utsläppen. Redan en måttlig konsumtion av strömming och lax från Östersjön eller skaldjur från Västerhavet innebär ett större dioxinintag än vad som anses vara acceptabelt för människan. Klorutsläppen från den svenska massaindustrin måste upphöra. Det är inte bara nödvändigt. Det är också möjligt. Vi anser att utsläppen av klorerade föreningar i stort kan avvecklas inom sju år. Gällande tillstånd för massaindustrin måste omprövas och starkare krav ställas så att en övergång till miljövänlig teknik forceras. För att skynda på en sådan utveckling skall omedelbart en miljöavgift på klorutsläpp tas ut med 20 kr. per kg organiskt bundet klor. Investeringsmedel och inkomster från miljöavgiften skall användas för miljöinvesteringar och för byggande av en mönsteranläggning. Vi föreslår att en sådan anläggning för i princip ett slutet system byggs vid Vallviks anläggning som till över 50 % ägs av staten.

Åtgärder för att begränsa kväveoxidutsläppen

Mot. 1988/89

Jo6

Enligt en nyligen presenterad undersökning Kvävegödning av havet av Owe Ljunghammer och Bo Persson är totalbalansen av olika svenska källors bidrag av kväve till Västerhavet följande:

Jordbruk	21 %
Avloppsvatten	14 %
Industri och fiskodling	2 %
Luftföroreningar	63 %
därav biltrafik	(42 %)

Biltrafikens utsläpp lämnar ett dubbelt så stort bidrag till kväveutflödet i Västerhavet som jordbruket, enligt denna undersökning. Förbättrad avgasrening framstår som en av de viktigaste åtgärderna för att förbättra också havsmiljön. Trafiken måste utvecklas så att skador på miljön undviks. Skärpta krav på utsläppen från trafiken måste införas. De av riksdagen beslutade hårdare kraven på dieselfordonen tidigareläggs till 1990 för bussar och lättare lastbilar och för tyngre fordon till 1992.

En plan måste upprättas för att ersätta innerstädernas dieslbussar med miljövänlig kollektivtrafik som t.ex. spårvagnar och bussar drivna med etanol, metanol, el eller gas. En skärpning av avgaskraven på personbilar, motsvarande Kalifornienkraven, bör snarast vidtas. Hastigheten bör sänkas från 110 km/tim till 100 och från 90 km/tim till 80. Genomfartstrafik bör ledas utanför stadskärnorna. Kombitrafiken måste byggas ut för ökade fjärrtransporter på järnväg. Ökade insatser måste vidtas för att utveckla miljövänliga motorer och drivmedel. Ett brett forskningsprogram för olika lösningar av avgasproblemen måste utarbetas. Med dessa åtgärder kommer kväveoxidutsläppen att kraftigt minskas.

Förbud mot PCB

Flödet av miljöfarliga kemikalier måste begränsas. Naturvårdsverket har föreslagit att PCB skall tillåtas i vissa transformatorer och kondensatorer fram till 1995. Vi anser att användning av PCB bör förbjudas fr.o.m. 1989.

Åtgärder för att minska kväveläckaget i jordbruket

Jordbrukets miljöproblem måste åtgärdas. Riksdagens beslut om halvering av utsläppen av närsalter måste förverkligas. Regeringens förslag för att begränsa intensiteten i jordbruket, genom att mark tas ur odling, kan i stället komma att innebära ökat läckage. För att begränsa läckaget från jordbruket skall användningen av handelsgödsel begränsas med hänsyn till den aktuella odlingens behov av växtnäring och tillgänglig stallgödsel.

Jordbrukets miljöproblem måste åtgärdas samtidigt som dess möjligheter tas till vara. Nya grödor för t.ex. energiproduktion, där marken är bevuxen större delen av året och därför läcker mindre, är en sådan möjlighet. Influtna medel från handelsgödsel- och bekämpningsmedelsavgifterna skall utgå för att stödja en sådan utveckling. En satsning på biobränslen, som energigrödor, måste snarast inledas.

Åtgärder för att förbättra avloppsreningen

Mot. 1988/89

Jo6

Riksdagens beslut om halvering av kväveutsläppen från reningsverken i särskilt påverkade kustområden måste fullföljas. Ambitionen måste vara att restprodukter skall återföras till naturens kretslopp. De förslag som studerats vid Tema Vatten vid Linköpings universitet, med utnyttjande av naturens egen reningsteknik i växterna, bör prövas i detta arbete.

Sommarens översvämningar i avloppsreningsverk måste åtgärdas genom lokalt avledande av dravvattnet. Det skulle också förbättra vattenbalansen.

Resurser till forskning och övervakning

Algblomning på västkusten 1981 föranledde den dåvarande centerregeringen att samla forskare till ett möte i miljövårdsberedningen. Resultatet blev 1982 det första forskningsprogrammet på området. Behovet av forskningsresurser är stort. Det framgår inte minst av den utredning om den marina forskningen som UHÄ har utarbetat. I utredningen föreslås emellertid att marinekologiska institutionen vid Lunds universitet läggs ned. Vi anser att detta vore mycket olyckligt. Sommarens erfarenheter visar på behovet av att marinekologisk kompetens finns runt om våra kuster. Vi föreslår att riksdagen beslutar att institutionen i Lund bibehålls.

Föroreningssituationen i södra Östersjön skapar ett behov av forskning om miljösituationen och om fiskreproduktionens problem där. Riksdagen hemställde 1987 att regeringen skulle utreda frågan om inrättande av ett särskilt laboratorium vid södra ostkusten. I våras underströk utskottet behovet av förstärkta forskningsresurser. Centerpartiet anser att riksdagen nu bör uttala att ett Östersjöinstitut bör inrättas.

Resurser till tillsyn

Den allvarliga miljösituationen skapar behov av förstärkningar hos tillsynsmyndigheterna. I miljöpropositionen utlovades ca 100 nya tjänster i den statliga organisationen, men resurser anvisades enbart för 25 tjänster. Vi föreslår att 20 milj. kr. anslås för innevarande budgetår för förstärkning av den statliga tillsynen och att ytterligare 20 milj. kr. anslås för nästa budgetår.

Katastrofhjälp till fiskare och musselodlare

Miljöföroreningarna i Västerhavet har blivit så allvarliga att stora områden saknar fisk. Det innebär stora förluster för de yrkesverksamma fiskarna. På samma sätt har fisk- och musselodlarna drabbats hårt av algblomningens effekter. Det är nödvändigt att skapa ett skydd för dem som drabbas av miljöföroreningarna.

I samband med Tjernobyk Katastrofen utgick kompensation till "de grupper vilkas försörjningssituation lidit direkt skada genom det radioaktiva nedfallet". I likhet med detta måste bästa tänkbara hjälp erbjudas berörda personer och företag, som har drabbats av allvarliga miljöföroreningar av havsmiljön. Regeringen bör skyndsamt och i samråd med fiskarnas organisationer utarbeta ett sådant system för ersättningsregler.

Med hänvisning till vad som ovan anförts hemställs

1. att riksdagen beslutar att Sverige skall verka för upprättande av icke-spridningsavtal för miljön,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om inriktningen av det internationella miljöarbetet,
3. att riksdagen beslutar att målsättningen skall vara att klorutsläppen skall vara avvecklade inom sju år,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om att göra Vallvik till en mönsteranläggning,
5. att riksdagen beslutar att förbjuda användning av PCB fr.o.m. år 1989,
6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om skärpta krav på utsläppen från trafiken,
7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om satsning på biobränslen, innefattande energigrödor,
8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om insatser för att minska kvävetillförseln från jordbruk och reningsverk,
9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om bevarande av marinekologiska institutionen vid Lunds universitet,
10. att riksdagen beslutar inrätta ett Östersjölaboratorium,
11. att riksdagen beslutar anslå 20 milj. kr. till förstärkning av länsstyrelsernas naturvårdsenheter för innevarande budgetår,
12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om ersättning till dem som drabbats av miljökatastrofen i Västerhavet.

Stockholm den 20 oktober 1988

Karl Erik Olsson (c)

Lennart Brunander (c)

Stina Gustavsson (c)

Karin Starrin (c)

Sven-Olof Petersson (c)

